

¹ Національний аграрний університет

Україна, 03041 м. Київ, вул. Генерала Родимцева, 22

² Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України

Україна, 01014 м. Київ, вул. Тимірязєвська, 1

ІНТРОДУЦЕНТИ МІСЬКИХ ЛІСІВ КИЄВА

На підставі досліджень, проведених у 2002—2004 рр. у міських лісах Києва, встановлено наявність інтродукованих видів і проаналізовано частоту трапляння їх в озелененні та лісових насадженнях лісопаркових господарств Києва.

Сприятливий вплив лісу на стан здоров'я населення і духовне життя суспільства почали враховувати з кінця XVIII ст. На початку XIX ст. зі збільшенням чисельності населення та виникненням великих промислових осередків ця роль лісу дедалі зростала [8]. У середині XIX ст. ліси на околицях Києва городяни вважають джерелом кисню. "Вошло в обычай у киевлян хотя раз в лето съездить в Межигорье, что бы питаться там чистым воздухом"[4]. У 30-х роках XX ст. знов звертають увагу на рекреаційне значення лісу. Професор Д. Шевчук наголошував на гігієнічній та естетичній функціях лісу, "які використовувало переважно робітниче міське населення для ремонту свого здоров'я в дачному районі Дарниці, Святошино, Пуща-Водиця, Голосіїв, Межигір'я та ін." [8]. Професор Д. Товстоліс звернув увагу на те, що "лісопарк — це сумісництво задач високопродуктивного господарства, бальнеологічних потреб, задач і вимог парку". Він вказував, що при посадці дерев і кущів слід використовувати екземпляри з гарною кроною, створювати ландшафти з постійним чергуванням відкритих галявин з групами і куртинами дерев. Завдання лісопарку — забезпечення естетики, краси місцевості. Необхідно надати деревам стійкості проти шкідників і хвороб [7].

Міські ліси виконують багато функцій [5, 6], пов'язаних з поліпшенням навколишнього середовища. Ми виділяємо категорію цих лісів згідно з визначенням О.О. Лаптева [3]. Поліпшити санітарно-гігієнічні та декоративні властивості, оздоровчо-естетичні показники лісових насаджень можна шляхом введення інтродукованих лісоутворюючих, супутніх видів деревних рослин.

Наші дослідження були проведені в міських лісах Києва, тобто лісах, що розташовані в межах міста, але за межами забудови, територія розміщення яких збігається з територією лісопаркових господарств: Дарницького лісопаркового господарства (ДЛПГ) площею 16 569 га, Святошинського лісопаркового господарства (СЛПГ) — 12 751 га, лісопаркового господарства "Конча-Заспа" (КЗЛПГ) — 4889 га.

За фізико-географічним районуванням України [7] міські ліси розташовані на стику двох географічних зон: змішаних лісів і лісостепової. Лісові масиви Святошинського ЛПГ на півночі і північному заході та лісові масиви Дарницького ЛПГ на сході, а також ліси Дачного лісництва і південна частина Конча-Заспівського лісництва ЛПГ розташовані на південних окраїнах Полісся [1, 2].

Територія Голосіївського лісництва та північно-західна частина Конча-Заспівського лісництва, до яких прилягають лісові масиви, належать до Лісостепу [1, 2].

Географічне розташування та історичний розвиток цієї території зумовили значну різноманітність деревних та кущових видів.

Ліси в межах міста представлені не тільки природними, а й культурними лісовими ценозами. За останні 100 років процес введення інтродукованих видів у міські ліси відбувався досить інтенсивно.

Для визначення наявності та частоти трапляння інтродукованих видів у міських лісах Києва нами була проведена інвентаризація цих видів у лісових насадженнях у 2002—2004 рр.

При цьому були використані дані таксаційних описів 11 лісництв, а саме: Дарницького, Білодібровного, Микільського, Броварського (ДЛПГ), Святошинського, Київського, Межигірського, Пуца-Водицького (СЛПГ), Голосіївського, Конча-Заспівського, Дачного (КЗЛПГ).

Результати проведених досліджень наведено в таблиці.

Проведені дослідження в міських лісах показують, що серед особин, які належать до відділу Pinophyta, в лісових насадженнях масово та часто трапляються дерева першої величини: масово — *Larix sibirica* Ledeb., *L. sukaczewii* Dyl., *L. × eurolepis* Henri, *Picea abies* (L.) Karst., *Pinus banksiana* Lamb, часто — *Pinus pallasiana* D. Don, *P. strobus* L.

Інші види та форми голонасінних, такі як: *Juniperus sabina* L., *J. virginiana* L., *Picea abies* 'Nidiformis', *P. glauca* 'Conica', *P. pungens* Engelm., *P. pungens* 'Glauca', *Taxus baccata* L., *Thuja occidentalis* 'Filiformis', використані в декоративних цілях — для озеленення території біля контор лісопаркових господарств, лісництв, тому вони трапляються одинично, крім *Thuja occidentalis* L.

Із представників відділу Magnoliophyta в лісових насадженнях лісопаркових господарств масово та часто трапляються дерева заввишки понад 25 м, які належать до 12 видів: *Acer saccharinum* L., *Aesculus hippo-*

Частота трапляння інтродукованих видів у міських лісах Києва (станом на 01.09.2004)

№ пор.	Вид	Життєва форма	Міські ліси					
			ДЛПГ		КЗЛПГ		СЛПГ	
			В озелененні	У лісових насадженнях	В озелененні	У лісових насадженнях	В озелененні	У лісових насадженнях
<i>Pinophyta</i>								
1	<i>Abies alba</i> Mill.	Д ₁			X			
2	<i>Juniperus sabina</i> L.	К _н	X		X		X	
3	<i>Juniperus virginiana</i> L.	Д ₁			X		XX	
4	<i>Larix decidua</i> Mill.	Д ₁					X	
5	<i>L. × eurolepis</i>	Д ₁				X	XXX	
6	<i>L. sibirica</i> Ledeb.	Д ₁		XXX		XXX	XX	
7	<i>L. sukaczewii</i> Dyl.	Д ₁					XXX	
8	<i>Picea abies</i> (L.) Karst.	Д ₁		XXX		XXX	XXX	
9	<i>P. abies</i> 'Nidiformis'	К _с					X	
10	<i>P. glauca</i> 'Conica'	К _в					X	
11	<i>P. pungens</i> Engelm.	Д ₁					X	
12	<i>P. pungens</i> 'Glauca'	Д ₁	X		X		X	
13	<i>Pinus banksiana</i> Lamb.	Д ₂		XXX		XX	XXX	
14	<i>P. pallasiana</i> D. Don.	Д ₁		XX		XX	XX	
15	<i>P. sibirica</i> Rupr.	Д ₁					XX(p)	
16	<i>P. strobus</i> L.	Д ₁		XX			XX	
17	<i>Taxus baccata</i> L.	Д ₃					X	
18	<i>Thuja occidentalis</i> L.	Д ₃	XX		XX		XX	
19	<i>T. occidentalis</i> 'Filiformis'	Д ₄	X					
<i>Magnoliophyta</i>								
20	<i>Acer ginnala</i> Maxim.	Д ₄					X	
21	<i>A. negundo</i> L.	Д ₂		XXX		XXX	XXX	
22	<i>A. pseudoplatanus</i> L.	Д ₁				XX	XX	
23	<i>A. saccharinum</i> L.	Д ₁		XXX		XXX	XXX	
24	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Д ₁		X		XXX	XXX	

Продовження табл.

№ пор.	Вид	Життєва форма	Міські ліси					
			ДЛПГ		КЗЛПГ		СЛПГ	
			В озелененні	У лісових насадженнях	В озелененні	У лісових насадженнях	В озелененні	У лісових насадженнях
25	<i>Amelanchier spicata</i> (Lam.) C. Koch	Δ ₄	XX				XXX	
26	<i>Amorpha fruticosa</i> L.	К _В	XXX	XXX			XX	
27	<i>Berberis thunbergi</i> DC.	К _С		XX				
28	<i>Buxus sempervirens</i> L.	Δ ₄	XX	X		X		
29	<i>Caragana arborescens</i> Lam.	К _В	XXX	XXX			XXX	
30	<i>Catalpa bignonioides</i> Walt.	Δ ₃	X				XX	
31	<i>Celastrus orbiculata</i> Thunb.	Λ					XXX	
32	<i>Celtis occidentalis</i> L.	Δ ₁					XX	
33	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moenh	Δ ₁	XXX	XX			X	
34	<i>C. tomentosa</i> (Thunb.) Wall.	К _С					X	
35	<i>Chaenomeles japonica</i> (Thunb.) Lindl.	К _Н	XX	X	X		X	
36	<i>Cotinus coggigria</i> Scop.	Δ ₄	XX	X			XX	
37	<i>Crataegus nigra</i> Waldst. et Kit.	Δ ₄				X		
38	<i>C. sanguinea</i> Pall.	Δ ₄					XX	
39	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	Δ ₄	X				X	
40	<i>Fagus sylvatica</i> L.	Δ ₁	XX	XXX			XX	
41	<i>Fraxinus lanceolata</i> Borkh.	Δ ₁	XXX				XXX	
42	<i>Gleditsia triacanthos</i> L.	Δ ₁	X	XX			XX	
43	<i>Gleditsia triacanthos</i> 'Inermis'	Δ ₁	X	X			X	
44	<i>Hydrangea arborescens</i> L.	К _Н	X			X		

Продовження табл.

№ пор.	Вид	Життєва форма	Міські ліси					
			ДЛПГ		КЗЛПГ		СЛПГ	
			В озелененні	У лісових насадженнях	В озелененні	У лісових насадженнях	В озелененні	У лісових насадженнях
45	<i>Juglans cinerea</i> L.	Δ ₁				XX		
46	<i>J. cordiformis</i> Maxim.	Δ ₄					X	
47	<i>J. mandshurica</i> Max.	Δ ₂	XX					
48	<i>J. nigra</i> L.	Δ ₁	X		X		X	
49	<i>J. regia</i> L.	Δ ₁					X	
50	<i>J. sieboldiana</i> Maxim.	Δ ₃					XX	
51	<i>Ligustrum vulgare</i> L.	К _В	XX		X		XXX	
52	<i>Lonicera tatarica</i> L.	К _В			X		XX	
53	<i>Lycium barbatum</i> L.	К _В					XX	
54	<i>Mahonia aquifolium</i> (Pursh.) Nutt.	К _Н	X	XX	X	X	XX	
55	<i>Menispermum dauricum</i> DC.	Λ					X	
56	<i>Mespilus germanica</i> L.	Δ ₄					X (p)	
57	<i>Morus alba</i> L.	Δ ₃	X		X		X	
58	<i>Padus virginiana</i> (L.) Mill.	Δ ₃	XXX		XXX		XXX	
59	<i>Parthenocissus quinquefolia</i> (L.) Planch.	Λ	XXX		XX		XXX	
60	<i>Phellodendron amurense</i> Rupr.	Δ ₂			XXX		XXX	
61	<i>Philadelphus tenuifolius</i> Rupr. et Maxim.	К _С					X	
62	<i>Physocarpus opulifolius</i> (L.) Maxim.	К _С	XXX		XXX		XXX	
63	<i>Populus deltoides</i> Marsh.	Δ ₁	XXX		X		XXX	
64	<i>P. pyramidalis</i> Rozier.	Δ ₁	XX		X		XX	
65	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb.	Δ ₄	XX				X	

Закінчення табл.

№ пор.	Вид	Життєва форма	Міські ліси					
			ДЛПГ		КЗЛПГ		СЛПГ	
			В озелененні	У лісових насадженнях	В озелененні	У лісових насадженнях	В озелененні	У лісових насадженнях
66	<i>Ptelea trifoliata</i> L.	Д ₄	XXX				XXX	
67	<i>Quercus rubra</i> L.	Д ₁	XXX		XXX		XXX	
68	<i>Rhus radicans</i> L.	Л					XXX	
69	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	Д ₁	XXX		XXX		XXX	
70	<i>Spiraea japonica</i> L.	К _с			X		X	
71	<i>Spiraea salicifolia</i> L.	К _с	X	XX	X	XX	X XXX	
72	<i>Spiraea × vanhouttei</i> (Briot.) Zab.	К _с	X	XX	X		XX	
73	<i>Swida alba</i> (L.) Opiz	К _в	XXX				XX	
74	<i>Symphoricarpus albus</i> (L.) Blake	К _с					XX	
75	<i>Syringa vulgaris</i> L.	К _в			X		X XXX	
76	<i>Tilia platyphyllos</i>	Д ₁				XX	XX	
77	<i>Vitis silvestris</i> Gmel.	Л	X		X		X	

Примітки:

1. ДЛПГ — Дарницьке лісопаркове господарство; КЗЛПГ — лісопаркове господарство "Конча-Заспа"; СЛПГ — Святошинське лісопаркове господарство. 2. Д₁ — Дерево першої величини (висота понад 25 м), Д₂ — другої (20–25); Д₃ — третьої (15–20); Д₄ — четвертої величини (5(7)–15 м); К_в — кущ високий (2,5–5 м), К_с — середній (1–2,5); К_н — низький (0,5–1 м); Л — ліана. 3. Трапляння інтродукованих видів: X — одинично (1–9 одиниць), XX — часто (10–99), XXX — масово (понад 100 одиниць). 4. Р — розсадник.

castanum L., *Fagus sylvatica* L., *Fraxinus lanceolata* Borkh., *Populus deltoides* Marsh., *Quercus rubra* L., *Robinia pseudoacacia* L., *Tilia platyphyllos* Scop., *Populus pyramidalis*

Borkh., *Gleditsia triacanthos* L. та ін. В підліску масово та часто трапляються три види високих кущів, два — дерев четвертої величини (зокрема *Amorpha fruticosa* L., *Caragana arborescens* Lam., *Ligustrum vulgare* L., *Ptelea trifoliata* L., *Cotinus coggygia* Scop.), три — середніх кущів, два — низьких кущів, два види ліан, які зростають переважно на галявинах, уздовж лісових та магістральних доріг (*Spiraea salicifolia* L., *Spiraea × vanhouttei* (Briot.) Zab., *Physocarpus opulifolius* (L.) Maxim., *Mahonia aquifolium* (Pursh) Nutt., *Chaenomeles japonica* (Thunb.) Lindl., *Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch., *Celastrus orbiculata* Thunb).

В озелененні використано вісім інтродукованих видів, серед яких шість — це високі, середні та низькі кущі, які трапляються одинично.

Результати наших досліджень є основою для подальшого детального вивчення інтродукованих видів, які масово та часто трапляються в лісових насадженнях міських лісів, визначення їх перспективності та оцінювання декоративності.

1. Гаврилюк В.С., Речмедін І.О. Природа Києва та його околиць. — К.: КДУ, 1956. — 69 с.

2. Київ як екологічна система: природа — людина — виробництво — екологія / В.В. Стецюк, С.П. Романчук, Ю.В. Щур та ін. — К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2001. — 315 с.

3. Лаптев О.О. Екологічна оптимізація біогеоценотичного покриву в сучасному урболандшафті. — К.: Наук. думка, 1998. — С. 30.

4. Похилевич Л. Сказание о населенных местностях Киевской губернии. — К.: Киево-Печерская лавра, 1864. — С. 8.

5. Родичкин Н.Д. Композиция лесопаркового ландшафта. — К.: Гостройиздат УССР, 1958. — 30 с.

6. Родичкин Н.Д. Лесопарк в системе зеленых насаждений (на примере г. Киева) // Архитектура СССР. — 1960. — № 12. — С. 26.

7. Товстоліс Д.І. Принципи організації і провадження лісопаркового господарства // Журн. Ін-ту ботаніки АН УРСР. — 1937. — № 15. — С. 213–228.

8. *Физико-географическое* районирование Украинской ССР. — К.: Изд-во Киев. ун-та, 1968. — 683 с.

9. Шевчук Д. Вплив лісу на економіку селянського господарства Київщини // Записки Київ. лісотех. ін-ту. — К.: КЛТІ, 1930. — С. 5—45.

Рекомендував до друку В.І. Мельник

А.А. Дзыба¹, С.І. Кузнецов²

¹ Национальный аграрный университет, Украина, г. Киев

² Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Украины, Украина, г. Киев

ИНТРОДУЦЕНТЫ ГОРОДСКИХ ЛЕСОВ КИЕВА

На основе исследований проведенных в 2002—2004 гг. в городских лесах Киева, установлено наличие

интродуцентов и проанализировано частоту встречаемости их в озеленении и лесных насаждениях лесопарковых хозяйств Киева.

A.A. Dzyba¹, S.I. Kuznetsov²

¹ National Agrarian University, Ukraine, Kyiv

² M.M. Grishko National Botanical Gardens, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

INTRODUCTIVE KYIV CITY FOREST SPECIES

According to the investigation of 2002—2004, carried out in Kyiv city forests it has been found the presence of town forest species and analyzed the frequency of their finding in greenery and woody planting of forest and park economy.